

CHET EL FUQAROLARI TOMONIDAN O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDIDA TOVARLARNI SOTIB OLISHDA TO‘LANGAN QO‘SHILGAN QIYMAT SOLIG‘INI QAYTARISH (TAX FREE) MASALALARI

Azimov Akbar Akramovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mamlakatimizda qo‘shilgan qiymat solig‘ining soliqqa tortish ma‘murchiligi o‘rganlan holda ularni soliq solishni tartibiga solish, qo‘shilgan qiymat solig‘ini takomillashtirish bilan ham bog‘liqdir. Maqolada qo‘shilgan qiymat solig‘i bazasini hisoblashning o‘ziga xos xususiyatlari, uni aniqlashdagi ayrim murakkabliklar va muammolar tahlil etilgan, soliq bazasining shakllantirishni takomillashtirish masalalariga e‘tibor qaratiladi. Bundan tashqari O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Soliq ma‘muriyatchiligini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 2019-yil 10-iyuldagi PQ-4389-son qarori ijrosini ta‘minlash hamda qo‘shilgan qiymat solig‘i bazasini aniqlash va hisoblash yuzasidan kiritilgan o‘zgarishlar va qo‘shimchalarni qo‘llash natijalarga asoslanib tegishli xulosalar shakllantirilgan va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: qo‘shilgan qiymat, qo‘shilgan qiymat solig‘i bazasi, soliq, byudjet siyosati, byudjet, soliq ma‘murchiligi, soliq salohiyati, normativ tahlil, soliq yuki, soliq hisoboti, soliq tushumlari, soliq imtiyozlari.

ВОЗВРАТ НАЛОГА НА ДОБАВЛЕННУЮ СТОИМОСТЬ, УПЛАЧЕННОГО ИНОСТРАННЫМИ ГРАЖДАНАМИ ПРИ ПОКУПКЕ ТОВАРОВ НА ТЕРРИТОРИИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН (TAX FREE)

Ташкентский государственный экономический университет независимый исследователь

Азимов Акбар Акрамович

Аннотация: Изучение администрирования налога на добавленную стоимость в нашей стране также связано с совершенствованием налога на добавленную стоимость. В статье анализируются особенности расчета базы налога на добавленную стоимость, некоторые сложности и проблемы ее определения, а также акцентируется внимание на вопросах совершенствования формирования налоговой базы. Кроме того, для обеспечения реализации Налогового кодекса Республики Узбекистан и решения Президента Республики Узбекистан «О дополнительных мерах по совершенствованию налогового

администрирования» от 10 июля 2019 года № по итогам соответствующие Сформированы выводы и разработаны рекомендации.

Ключевые слова: добавленная стоимость, база налога на добавленную стоимость, налог, бюджетная политика, бюджет, налоговое администрирование, налоговый потенциал, нормативный анализ, налоговое бремя, налоговая отчетность, налоговые поступления, налоговые льготы.

REFUND OF VALUE ADDED TAX PAID BY FOREIGN CITIZENS ON THE
PURCHASE OF GOODS IN THE TERRITORY OF THE REPUBLIC OF
UZBEKISTAN (TAX FREE)

Tashkent State University of Economics
independent researcher
Azimov Akbar Akramovich

Abstract: Studying the administration of value-added tax in our country is also related to the improvement of value-added tax. The article analyzes the specific features of calculating the value-added tax base, some complications and problems in its determination, and focuses on issues of improving the formation of the tax base. In addition, to ensure the implementation of the Tax Code of the Republic of Uzbekistan and the decision of the President of the Republic of Uzbekistan "On additional measures to improve the tax administration" dated July 10, 2019 No. based on the results, relevant conclusions were formed and recommendations were developed.

Key words: value added, value added tax base, tax, budget policy, budget, tax administration, tax potential, regulatory analysis, tax burden, tax reporting, tax revenues, tax benefits.

Kirish: Xorijiy sayyohlar uchun qo‘shilgan qiymat solig‘ini (QQS) qaytarish sxemalari turizm va transchegaraviy savdoni rag‘batlantirib, jahon miqyosida keng tarqalgan amaliyotga aylandi. O‘zining boy tarixi, rang-barang madaniyati va jonli bozorlari bilan mashhur bo‘lgan O‘zbekiston ham QQSni qaytarishning ahamiyatini chet ellik mehmonlarni o‘z takliflarini o‘rganishga jalb qilish va rag‘batlantirish vositasi sifatida tan oldi. Ushbu muqaddima O‘zbekistonning TAX FREE tizimini har tomonlama o‘rganish uchun zamin yaratadi, mexanizmlar, imtiyozlar va xorijlik sayyohlar uchun ham, mamlakat iqtisodiyoti uchun ham ta’sirini yoritadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Rus iqtisodiy lug‘atida QQSni aniqlashni quyidagicha ifodalagan: “Korxonada tovar va xizmatlar sotishdan olinadigan tushumlar hamda tashqi bozorning boshqa ishlab chiqaruvchilaridan olingan xom-ashyo va yarim tayyor mahsulotlarning narxi o‘rtasidagi farq sifatida hisoblangan ushbu korxonaning qiymatini oshiruvchi miqdorda soliq undiriladi. [1].

Bir-biriga yaqin fikrlar bilan mamlakat qonunchiligida belgilangan ta'riflarni qo'llab-quvvatlagan olimlardan G.B.Polyak, M.V.Romanovskiylarning fikricha: "Qo'shilgan qiymat solig'i – ishlab chiqarishning barcha bosqichlarida yaratilgan va sotilgan tovarlar (ishlar, xizmatlar)ning qiymati va ishlab chiqarish hamda aylanma mablag'larga sarflangan moddiy xarajatlarning qiymati sifatida aniqlangan qo'shimcha qiymatning bir qismini byudjetga olib chiqish shaklidir". [2].

Sh.A.Toshmatov "Qo'shilgan qiymat solig'i bu xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan sotilgan tovar, bajarilgan ish va xizmatlarning bozor narxiga nisbatan hisoblangan bilvosita soliqdir deya ta'riflagan" [3].

Pavlova Ye.V. va Dorojko D.Aning fikricha "agar QQSning soliq stavkalarini kamaytirsak, unda byudjet daromadlari sezilarli ravishda kamayadi, bu esa mablag'lar taqsimlanishining ko'payishiga olib keladi. Boshqa tomondan agar ta'riflarni ko'rib chiqsak, ko'pchilik tashkilotlar soliqlarni to'lashdan bo'yin tovlashni kuchaytiradilar, bunga ruxsat berilmaydi, chunki davlat byudjeti kamroq moliyaviy resurslarga ega bo'ladi" deb hisoblaydi [4].

Iqtisodiy adabiyotlarda qo'shilgan qiymat solig'ini "Yevropacha" soliq deb ham atashadi. XX asrning o'rtalarida germaniyalik iqtisodchi V. Fon Simens nomi bilan bog'lashadiki, u "toza aylanma soliqni" joriy etishni taklif qildi. Biroq bu amalga oshmadi. [5].

Qo'shilgan qiymat solig'i fransuz iqtisodchisi Moris Lore nomi bilan bog'liq bo'lib, 1954-yilda Kot-d'Ivuar fransuz koloniyasida yangi soliq sifatida sinovdan o'tkazilgan, 1958-yilda esa Fransiyada joriy etilgan. Keyinchalik Yevropaning barcha mamlakatlariga 1972-yil oxirigacha o'z hududida xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun QQSni joriy etish bo'yicha buyurtma berishgan. Hozirgi kunda 137 ta mamlakatda QQS joriy etilgan.[6].

Mohammad Alizadeh, Masoume Motallabilar esa qo'shilgan qiymat solig'i va davlat xarajatlari o'rtasidagi bog'liqlikni tadqiq qilib, ijtimoiy farovonlikni ta'minlash uchun davlat xarajatlarini qisqartirish, natijada esa QQS stavkasini ham pasaytirishni ilgari suradi.[7].

Tahlil va natijalar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2019-yil 10-iyuldagi PQ-4389-son qarori tasdiqlangan. Mazkur qaror bilan o'zining tarixiy boyliklari va go'zal tabiati bilan xalqaro sayohatchilarning sayyohlik maskaniga aylanib bormoqda. Turizm salohiyatini e'tirof etgan holda, O'zbekistonda xorijlik sayyohlarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirishga moslashtirilgan, ko'pincha TAX FREE deb ataladigan QQSni qaytarish tizimini joriy qildi.

TAX FREE – bu O'zbekistonga tashrif buyurgan xorijlik sayyohlar bo'lgan davrda sotib olingan tegishli tovarlar uchun to'langan QQSni qaytarishni talab

qilishlari mumkin bo'lgan mexanizmdir. QQSni qaytarish jarayoni sayyohlar uchun xarid qilish tajribasini yaxshilash va mamlakatda iqtisodiy faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu tizim QQSni qaytarishni xorijlik tashrif buyuruvchilar uchun ochiq va oson qilish uchun mo'ljallangan bir qator qoidalar va tartiblar bilan ta'minlangan. Bu QQS bo'yicha maxsus schyot-fakturalarni berish, chiqish joyida tekshirish va QQS miqdorini yakuniy qoplashni o'z ichiga oladi. Chet ellik sayyohlar uchun TAX FREE tizimi sezilarli afzalliklarni beradi. Bu ularning O'zbekistonga tashrifini yanada qulayroq va qiziqarli qilish uchun xarajatlarni tejash imkonini beradi. Bu iqtisodiy rag'bat sayyohlarni mahalliy bozorlarni o'rganishga, esdalik sovg'alari, hunarmandchilik va boshqa tovarlarga sarmoya kiritishga undaydi va shu orqali mamlakatimiz iqtisodiyotining o'sishiga hissa qo'shadi.

TAX FREE tizimi sayyohlar uchun o'zining afzalliklaridan tashqari, O'zbekiston uchun yanada kengroq iqtisodiy ta'sirga ega. Bu iste'molni rag'batlantiradi, chakana sektorni mustahkamlaydi va korxonalarini xalqaro tashrif buyuruvchilar bilan hamkorlik qilishga undaydi. Mamlakatimiz iqtisodiy barqarorligini yanada mustahkamlash, turizmdan keladigan daromadlar va valyuta tushumlarini oshirish salohiyati salmoqli.

Bundan tashqar, O'zbekiston Respublikasi hududida chakana savdo tashkilotlaridan tovarlarni sotib olishda to'langan qo'shilgan qiymat solig'ini qaytarish orqali "Tax free" tizimini amalga oshirish tartibini belgilaydi. Qo'shilgan qiymat solig'i summasini qaytarish O'zbekiston Respublikasi hududida QQS hisoblanib sotilgan tovarni bojxona chegarasidan olib chiqish sharti bilan amalga oshiriladi. Jismoniy shaxslar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan, "Tax free" tizimida ishtirok etuvchi chakana tashkilotlar ro'yxatiga kiritilgan chakana savdo tashkilotlariga tovarlar narxining bir qismi sifatida to'langan QQS summasini pul mablag'lari shaklida qaytarib olish huquqiga egadir. Soliq summasini qaytarish jismoniy shaxslar tomonidan xorijiy davlatning vakolatli organi tomonidan berilgan pasport yoki shaxsni tasdiqlovchi boshqa hujjat hamda QQS qaytarilishi uchun chek taqdim etilgandan so'ng sotib olingan tovarning O'zbekiston Respublikasi bojxona hududidan tashqariga nazorat punktlari orqali olib chiqish sharti bilan amalga oshiriladi. Jismoniy shaxslar tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan tashqariga olib chiqib ketishda, QQS summasini qaytarish uchun tovarlar sotib olingan kundan boshlab olti oy ichida ariza bilan murojaat qilish huquqiga egadirlar. Chakana savdo do'konlari "Tax free" tizimida ishtirok etish uchun Davlat soliq qo'mitasiga ariza yuborish orqali Yagona elektron ma'lumotlar bazasi tarmog'iga ulanishlari talab etiladi.

QQS summasini qaytarish uchun hujjat (чек) berish tartibi quydagilardan iborat.

"Tax-free" tizimida ishtirok etuvchi chakana savdo tashkilotlari tomonidan beriladigan, olib chiqib ketilayotgan tovarlarga nisbatan qo'shilgan qiymat solig'ini

qaytarish uchun asos bo'luvchi chek mazkur shaklda to'ldiriladi. QQS qaytarilishi uchun chek, jismoniy shaxs tomonidan bir kalendar kun ichida QQSni hisobga olgan holda kamida 1 million so'mga tovar sotib olinganda, chakana savdo tashkiloti tomonidan jismoniy shaxsning talabiga binoan taqdim etiladi.

Bundan tashqari chakana savdo tashkilotlari ro'yxatida shakilantirish hamda "Tax free" tizimida ishtirok etadigan chakana savdo tashkilotlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan savdo mezonlariga muvofiq bo'lishi lozim.

Shuningdek xorijiy davlatlarni tajribalarini o'rganilganda quydagilar ma'lum bo'ldi. Xususan, Germaniya davlatida tovarlarning narxi har doim qo'shilgan qiymat solig'ining (QQS) 19 foizini o'z ichiga oladi. Agar mahsulot Yevropa Ittifoqidan tashqarida doimiy yashovchi xaridor tomonidan sotib olinsa va yeksport qilinsa, QQS miqdori qaytarilishi mumkin. Biz Germaniya davlatining sotuvchilar uchun soliq yukini kamaytirish haqida gapiramiz, bu ko'pchilik do'konlar tomonidan xaridorga o'tkaziladi. Biroq, sotuvchilar buni qilishlari shart emas.

Bu qanday ishlaydi?

Germaniyada tovarlarni sotib olayotganda, xaridor sotuvchiga mahsulot Yevropa ittifoqidan tashqarida yeksport qilinishi kerakligini aytishi kerak. Sotuvchi yeksport guvohnomasini rasmiylashtiradi (Ausfuhrbescheinigung). Ko'pgina do'konlar QQSni qaytarishni Tax Free xizmatiga topshirdilar. Bunday hollarda, yuqoridagi yordam o'rniga siz Dachshund chekini olasiz. Germaniya hududidan chiqib ketayotganda, ushbu chek pasport va tovarlar bilan birga Germaniya bojxona xizmatiga Yevropa Ittifoqidan tashqarida yashayotganingizni va tovarlar aslida yeksport qilinayotganligini tasdiqlovchi hujjat sifatida taqdim yetilishi kerak. Qo'l yukiga qadoqlangan tovarlarga nisbatan yeksportni tasdiqlash uchun vakolatli organ-bu oxirgi jo'nash ayeroporti yoki Yevropa Ittifoqi chegarasining bojxona nazorati organi, Agar soliqsiz chek mavjud bo'lsa, QQS odatda soliqsiz agentlik tomonidan ayeroportda yoki chegarada jo'nashdan oldin qoplanadi. Boshqa yeksport guvohnomalari jo'nashdan keyin sotuvchiga QQSni qaytarishni so'rab pochta orqali yuborilishi kerak.

Germaniya xorijiy diplomatik vakolatxonasi tomonidan tovarlarning yeksport qilinishini tasdiqlash

Faqatgina asosli istisno holatlarda, agar Germaniya bojxona nazorati organlari tomonidan yeksportni tasdiqlash imkoni bo'lmasa, ushbu tasdiqni Germaniyada sotib olingan tovarlar bo'yicha sizning konsullik okrugingizda joylashgan Germaniya diplomatik vakolatxonasida olish mumkin. Bu yerda Germaniya bojxona xizmati bilan bir xil shartlar amal qiladi. Yelchixonada o'z vakolatlari doirasida ma'lum bir ish istisno yoki yo'qligini hal qiladi.

Taqdim etish kerak

* iloji bo'lsa, asl qadoqdagi sotib olingan mahsulotlar

* tovarlarni sotib olish paytida Yevropa Ittifoqidan tashqarida ro'yxatdan o'tish muhri bilan haqiqiy pasport

* agar mavjud bo'lsa: yashash uchun ruxsatnoma

* yeksport guvohnomasi yoki soliqsiz cheklar bilan asl cheklar

Muhim yeslatmalar

QQSni qaytarishning muhim sharti belgilangan muddatlarga rioya qilish yekanligini hisobga oling: tovarlar uchinchi o'yning tugashidan oldin olib ketilishi kerak, hisoblash sotib olingan o'yning oxiridan boshlanadi. Agar tovarlar boshqa Yevropa mamlakatlarida, masalan, Fransiyada sotib olingan bo'lsa, yeksportni tasdiqlash mumkin yemas. Yevropa Ittifoqidan tashqarida doimiy yashash joyi to'g'risidagi belgi tovarlarni sotib olish paytida pasportda bo'lishi kerak.

Chexiya davlatida To'lovni qaytarishni (QQS)

1. Do'kon

Soliqsiz xaridlarni taklif qiladigan do'konda xarid qiling. QQSni qaytarish uchun zarur bo'lgan minimal miqdorni bitta kvitansiyaga sarflang. QQSni qaytarib olish uchun kassirga xabar bering.

2. Do'konda QQSni qaytarish shaklini oling

Agar siz butikda xarid qilsangiz, sotuvchi mijoz to'laganda ularni tayyorlaydi. Agar siz yirik savdo markazida xarid qilsangiz, uni odatda binoning maxsus QQS xizmat ko'rsatish peshtaxtasida olishingiz mumkin.

Pulni qaytarib olishning 3 usuli mavjud: shahar markazida, ayeroportda naqd pulda va kredit karta yoki bank hisobvarag'ida.

3. Maxsus shtamp

Pulni qaytarib olishga qanday qaror qilmasligingizdan qat'iy nazar, siz Yevropa ittifoqidan chiqib ketganingizda QQSni qaytarish shakllarida maxsus muhrni olishingiz kerak bo'ladi.

Global Blue, Premier, Tax Free va boshqa to'lovlarni qayta ishlash kompaniyalari uchun to'lovni qaytarish shakllari tegishli joylarga pochta orqali yuborilishi kerak. Agar umumiy soliq shakllari mavjud bo'lsa, shakllarni yelektron shaklda yuborish uchun pulni qaytarish dasturidan foydalanish mumkin.

Bir nechta mahsulotni sotib olayotganda, bitta chekda iloji boricha ko'proq narsani ko'rsatishga harakat qiling. Kattaroq xaridlar uchun ko'pincha yuqori miqdordagi pulni qaytarib olish mumkin va agar siz naqd pulni qaytarib olishga qaror qilsangiz, odatda har bir chek uchun to'lov olinadi.

Tekshirish uchun xaridlaringizni o'zingiz bilan saqlang. Bojxona shtampi olinmaguncha bagajni ro'yxatdan o'tkazmang, agar quyida boshqacha ko'rsatilmagan bo'lsa.

Yevropa Ittifoqidan chiqishdan oldin sotib olingan tovarlarni iste'mol qilmang.

U yerda bir qator bo'lishi mumkin. Parvozdan oldin buni amalga oshirish uchun

qo'shimcha soat ajrating.

Shtamp qo'yilgandan keyin qaytish shakllarini suratga oling. Agar biror narsa noto'g'ri bo'lsa, uni qaytarib berish kompaniyasiga murojaat qilishda dalil sifatida kerak bo'lishi mumkin.

Pulni qaytarish usullari

Shahar markazida pulni tezda qaytarish.

Pulni naqd pulda yoki ba'zi hollarda yelektron tarzda qo'llab-quvvatlash do'konlarida yoki shahar markazidagi qaytish punktlarida olish mumkin. Bu pulni qaytarib olishning yeng tezkor usuli. Shu bilan birga, qaytarib berish protsessoriga kredit karta ma'lumotlarini taqdim yetish kerak va ular qaytarib olingan kundan boshlab ma'lum bir muddat, odatda 15-25 kun ichida muhr bilan soliq shaklini olishlariga ishonch hosil qiling. Aks holda, kartadan qo'shimcha komissiya olinadi.

Aeroportda naqd pulni qaytarish.

Blanklarga muhr bosgandan so'ng, aeroportdagi naqd pulni qaytarish kiosklarida naqd pul beriladi. Buning uchun naqd to'lov olinadi, odatda kvitansiya uchun taxminan 3 yevro. Aeroportga kelish yerta yekanligiga ishonch hosil qilishingiz kerak, chunki navbat bo'lishi mumkin. Mahalliy valyutadagi summa qaytariladi, shuning uchun valyuta kursining o'zgarishi tufayli hech qanday yo'qotish bo'lmaydi. Agar sizda katta miqdordagi kvitansiya bo'lsa, ushbu parametrdan foydalanish tavsiya yetiladi.

Kredit karta yoki bank hisobvarag'i orqali yelektron to'lovni qaytarish.

Naqd pulni qaytarish uchun navbatda turishingiz shart yemas va naqd pul berish to'lovidan qochishingiz mumkin. Sizga kartangiz yoki hisobingizdagi valyutadagi summa qaytariladi. Agar summa pulni qaytarish bilan bir xil valyutada ko'rsatilgan bo'lsa, ushbu parametr sizning qaytarib berishingizni oshirishi mumkin. Ammo, agar to'lov boshqa valyutada amalga oshirilsa, valyuta kursi maqbul bo'lmasligi mumkin va sizdan 3% dan 5% gacha qo'shimcha to'lov olinadi. Agar sizda oz miqdordagi kvitansiyalar ko'p bo'lsa, ushbu parametrdan foydalanish tavsiya yetiladi.

Irlandiya davlatida Yevropa Ittifoqi kompaniyalari uchun QQSni qaytarish: agar siz Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlardan birida QQS bo'yicha ro'yxatdan o'tgan kompaniya bo'lsangiz va siz QQS bo'yicha ro'yxatdan o'tmagan boshqa Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatda transchegaraviy operatsiyalarni amalga oshirgan bo'lsangiz, unda siz QQS bo'yicha Direktivaning 170-171a-moddalariga muvofiq QQSni qaytarish huquqiga yegasiz. 2008/9/YEC Direktivasida ko'rsatilgan qoidalarga muvofiq. Kompaniya faqat o'tgan yil uchun QQSni qaytarishni talab qilishi mumkin.

Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'lmagan kompaniyalar uchun QQSni qaytarish: Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'lmagan Irlandiyaga tashrif buyuruvchilar QQSni osongina qaytarib olishlari mumkin. Siz shunchaki 75 yevro yoki undan ko'proq (chek bo'yicha) sotib olganingizda blankalarni olishingizga ishonch hosil qilishingiz kerak va

Irlandiyani tark yetishdan oldin hujjatlarni topshirishni unutmasligingiz kerak. Barcha tovarlar sotib olinganidan keyin 3 oy ichida Irlandiyani tark yetishi kerak (turistik vizaning amal qilish muddati). QQSni qaytarish: kompaniyalar Irlandiyada to'langan QQSni QQS bo'yicha mutaxassislariga Irlandiya soliq hisoblari va kvitansiyalarini taqdim yetish orqali qoplashlari mumkin. Yevropa Ittifoqi hududida joylashgan kompaniyalar uchun Irlandiyada 2022-yilgi QQSni qoplash muddati 2023-yil 30-sentyabr. Yevropa Ittifoqidan tashqarida joylashgan kompaniyalar uchun 2022-yilgi Irlandiya QQSni qaytarish muddati 2023-yil 30-sentyabr. Soliqsiz xaridlar: Yevropa Ittifoqi rezidenti bo'lmagan sayyohlar Irlandiyada sotib olingan va Yevropa ittifoqidan tashqarida olib ketilgan tovarlarga QQSni qaytarishni talab qilishlari mumkin. QQSni qaytarish stavkasi standart stavka bo'yicha tovarlar uchun 21%, oziq-ovqat va kitoblar uchun 6% ni tashkil qiladi. Soliqni qaytarishning haqiqiy miqdori sarflangan mablag' va shartlarga bog'liq. Minimal xarajatlar chegarasi har bir chek uchun 50 yevroni tashkil qiladi. To'lovni qaytarib olish uchun sayyoh soliqsiz xaridlarni taklif qiladigan do'konda xarid qilishi, QQSni qaytarish uchun zarur bo'lgan minimal miqdorni bitta chekga sarflashi, do'konda QQSni qaytarish uchun ariza olishi va ayeroportda yoki chegarada bojxona muhrini olishi kerak. Pulni qaytarish naqd pulda yoki kredit kartaga o'tkazilishi mumkin.

Daniya davlatida (boshqa Skandinaviya mamlakatlari) narxlar 25 foiz qo'shilgan qiymat solig'ini (QQS) o'z ichiga oladi. U Yevropa Ittifoqi rezidenti bo'lmagan va Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'lmagan manzilga sayohat qilgan shaxslarga qaytariladi. Miqdor Daniyada faqat Daniya sizning yashash joyingiz / oxirgi manzilingiz oldida Yevropa Ittifoqining oxirgi manzili bo'lgan taqdirdagina to'lanishi mumkin.

Aeroport tashqarisidagi do'konlarda qilingan xaridlar uchun:

Miqdorga qarab tovarlarning umumiy qiymatining 10% dan 19% gacha qaytariladi.

300 DKK dan ortiq xaridlar bitta do'konda amalga oshirilishi kerak (norvegiyaliklar uchun har bir mahsulot uchun kamida 1200 DKK).

Agar siz Yevropa Ittifoqidan tashqarida yashasangiz, do'kon so'rov bo'yicha chek beradi.

Chek 3-terminalda Daniya bojxona agentligining muhrini oladi. Daniya, Shvetsiya, Finlyandiya va Norvegiya global Bluye cheklari Global Bluye tomonidan muhrlangan. Daniya va Norvegiya Planet cheklari Planet (Global Exchange) tomonidan muhrlangan.

Miqdorni Global Bluye yoki Planet Tax Free-dan olish mumkin.

Ishlamaydigan soatlarda 3-terminaldagi Daniya bojxonasi barcha cheklarga muhr qo'yadi.

Aeroport do'konlarida xarid qilish uchun:

Tovarlarining umumiy qiymatining 10 dan 19 foizigacha qaytariladi.

300 DKK dan ortiq xaridlar bitta do‘konda amalga oshirilishi kerak (norvegiyaliklar uchun har bir mahsulot uchun kamida 1200 DKK).

Yo‘lovchi to‘g‘ridan-to‘g‘ri Yevropa ittifoqidan tashqaridagi manzilga uchadi. Aeroport do‘koni kassada QQSni ushlab qoladi. Biroq, Yevropa Ittifoqining boshqa mamlakatida transplantatsiya qilishda yuqoridagi protseduradan foydalanish mumkin. Norvegiyaliklar yoki Norvegiyada yashovchilar uchun quyidagilar amal qiladi:

Tegishli tovarlarning narxi kamida 1200 DKK bo‘lishi kerak. Daniya QQSni qaytarishdan oldin import QQSni to‘lash uchun Norvegiya bojxonasiga murojaat qilish kerak.

Xulosa va takliflar.

Xorijiy fuqarolar tomonidan O‘zbekistonda xaridlari uchun to‘langan qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS) qaytarilishi, ya‘ni odatda TAX FREE tizimi sifatida tanilgan, mamlakat turizm sektorini rivojlantirish, iqtisodiy o‘shishni oshirish va qulay xarid tajribasini taqdim etish uchun muhim imkoniyatdir. xalqaro mehmonlar uchun. Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda TAX FREE bilan bog‘liq mexanizmlar, imtiyozlar va muammolarni o‘rganib chiqdi va uning amalga oshirilishi va ta‘siri haqida qimmatli fikrlarni taqdim etdi. TAX FREE tizimi xorijlik sayyohlar uchun O‘zbekistonni kashf qilish uchun jozibali rag‘bat bo‘lib xizmat qiladi. Kerakli xaridlar uchun QQSni qaytarishni taklif qilish orqali mamlakat o‘zining boy madaniy merosi, xilma-xil bozorlari va tarixiy diqqatga sazovor joylarini targ‘ib qilib, ko‘proq tashrif buyuruvchilarni jalb qilishi mumkin. QQSni qaytarish nafaqat sayyohlarga foyda keltiradi, balki ichki iqtisodiy faoliyatni rag‘batlantiradi. Sayyohlar tomonidan mahalliy tovarlar va xizmatlarga sarflanadigan xarajatlarning oshishi chakana savdo va boshqa tegishli tarmoqlarning o‘shishiga yordam beradi. O‘zbekistonning TAX FREE tizimi turistlar uchun ham, biznes uchun ham qulay va tushunarli bo‘lishi uchun yaratilgan. U QQS hisobvaraqa-fakturasini rasmiylashtirish, tekshirish va to‘lash bo‘yicha aniq tartiblarni o‘z ichiga oladi, bu esa muammosiz jarayonni yaratadi.

Taklif: Ushbu tadqiqotdan olingan ma‘lumotlarga asoslanib, biz O‘zbekistonda TAX FREE tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha quyidagi tavsiyalarni taklif qilamiz:

Chet ellik sayyohlarning TAX FREE tizimi haqida xabardorligini oshirish uchun maqsadli marketing kampaniyalarini o‘tkazish. Aeroportlar, chegara o‘tish joylari va mashhur sayyohlik joylarida ma‘lumot berish sayyohlarga QQSni qaytarishdan qanday foyda olishni tushunishga yordam beradi.

QQSni qaytarish uchun mos tovarlar ro‘yxatini kengroq mahsulotlarni o‘z ichiga olish uchun kengaytirishni ko‘rib chiqish. Bu sayyohlarni turli xil mahalliy takliflarni o‘rganishga va ichki iqtisodiyotga ko‘proq hissa qo‘shishga undaydi.

QQSni qaytarish jarayonini raqamlashtirish va avtomatlashtirish imkoniyatlarini o‘rganish. Elektron QQS hisobvaraqa-fakturalari va raqamli tasdiqlash usullarini joriy

qilish tartib-qoidalarni soddalashtirish va qayta ishlash vaqtlarini qisqartirishi mumkin.

TAX FREE da ishtirok etuvchi korxonalarni chet ellik sayyohlarga a'lo darajadagi mijozlarga xizmat ko'rsatishni rag'batlantirish. Bu QQSni qaytarish tartib-qoidalarida yordam berish va ko'p tilli yordam taklif qilish uchun xodimlarni o'qitishni o'z ichiga oladi.

TAX FREE tizimining ishlashi bilan bog'liq ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish tizimini yaratish. Bu siyosatchilarga tuzatishlar va yaxshilanishlar haqida ongli qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Ushbu tavsiyalarni amalga oshirish orqali O'zbekiston xalqaro sayyohlar uchun yanada jozibador yo'nalishga aylanishi uchun o'zining TAX FREE tizimidan yanada foydalanishi mumkin. Bu, o'z navbatida, mamlakatning turizm sohasi uchun iqtisodiy foyda va barqaror o'sish sur'atlarining oshishiga olib keladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси- Тошкент: Гафур Фулом нашриёт уйи 2020.- 640 б.

Райзберг, Б.А. Современный экономический словарь [Текст] / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 512 с.

Налоги и налогообложение: учебник [Текст] / под ред. М.В.Романовского, О.В. Врублевской. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 491 с.

Тошматов Ш.А. Қўшилган қиймат солиғи. Монография .-Т: “Молия”, 2012. 15 б; 160 бет

Павлова Е. В., Дорожко Д. А. Безработица как социально-экономическое явление в современной экономике. Проблемы безработицы в Российской Федерации и меры по её снижению // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Экономика и управление. 2014. № 3 (18). С. 29–31. №2.

М.В.Романовский Налоги и налогообложение: налог на добавленную стоимость/М.В. Романовский, О.В.Врублевская. – СПб.: Питер, 2008. – 576 с.

Налоги и налогообложение: Учебник для вузов. 4-е изд. — И.Д Питер “Во Франции он стал применяться с 1958 г”

Mohammad Alizadeh, Masoume Motallabi. Studying the Effect of Value Added Tax on the Size of Current Government and Construction Government. // Procedia Economics and Finance. Volume 36, 2016. Pages 336-344.

U Normurzaev .Analiz effektivnosti nalogovyx lgot i preferensiy v podderjke opredelennyx sektorov s selyu dalneyshego povыsheniya investitsionnoy privlekatelnosti v Uzbekistane- Ekonomika i obrazovanie,(6), 2021

Нормурзаев, (2021). У. Анализ эффективности налоговых льгот и преференций в поддержке определенных секторов с селю дальнейшего

повышения инвестиционной привлекательности в Узбекистане. Экономика и образование,(6) (2021): 82-86.

Нормурзаев, У. (2023). Мамлакатимизда солиқ тизимида амалга оширилган ислохотлар таҳлили. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(4), 177–183. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss4-pp177-183>.

Normurzaev, U. (2021). O‘zbekistonda investitsion jozibadorlikni yanada yaxshilash maqsadida ayrim sohalarni qo‘llab-quvvatlashda berilayotgan soliq imtiyoz va preferensiyalarining samaradorlik tahlili. *Iqtisodiyot Va ta’lim*, (6), 82–86. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss6/a285

Нормурзаев, У. (2021). Способы использования эффективных методов путем предоставления налоговых льгот для поддержки предпринимателей. *Экономика И Образование*, (3), 91–95. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/7191